

VÝZNAM VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY PRO VÝVOJ CIVILNÍHO ŘÍZENÍ

KAREL SCHELLE

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Nově vzniklá Československá republika v říjnu 1918 svým prvním zákonem téměř veškeré rakouské a uherské zákonodárství převzala, čímž si zajistila právní kontinuitu s rakouským a uherským právním řádem. Důsledek toho byl vznik paradoxního jevu, kdy v unitárním státě platily dva celkem odlišné právní řády, jiný v českých zemích, jiný na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Nejinak tomu bylo i v oblasti procesního práva. Na sjednocení se začalo pracovat již v roce 1922. V roce 1928 příslušná komise, která pracovala v Praze a v Bratislavě, předložila osnovu nového procesního kodexu ministerstvu unifikací, jež na základě ní do roku 1931 vypracovalo definitivní verzi, kterou zveřejnilo jako „Návrh zákona o soudní příslušnosti a civilního řádu soudního“. Národní shromáždění však novelu nestačilo schválit.

Klíčová slova v rodném jazyce

Procesní právo, unifikační snahy, procesní kodex, recepce práva.

Abstract

In October 1918 the newly established Czechoslovak Republic adopted almost all Austrian and Hungarian laws by means of its first Act of Parliament whereby the legal continuity with Austrian and Hungarian legal orders was ensured. An unusual phenomenon as a consequence arose being seen in the fact that two completely different legal orders applied in a unitary state, one in the Czech Lands and the other in Slovakia and Carpathian Ruthenia. Even the area of procedural law followed the same development. As early as in 1922 the unification started to be dealt with. In 1928 the competent commission working in Prague and Bratislava proposed an outline for a new Code of Procedure to the Ministry of Unification which worked on the final version and in 1931 the „Bill on Jurisdiction and Civil Code of Procedure“ was opened to the public. The National Assembly, however, failed to pass the amendment.

Key words

Procedural Law, unification efforts, Code of Procedure, law reception.

Nově vzniklá Československá republika v říjnu 1918 svým prvním zákonem téměř veškeré rakouské a uherské zákonodárství převzala, čímž si zajistila právní kontinuitu s rakouským a uherským právním řádem. Důsledek toho byl vznik paradoxního jevu, kdy v unitárním státě platily dva celkem odlišné právní řády, jiný v českých zemích, jiný na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Tento jev však nebyl v Evropě po první světové válce výjimečným. Právní dualismus v té době vidíme i ve Francii, Itálii, Jugoslávii, Rumunsku, Polsku, jakož i v Rakousku. Československá vláda od samého počátku sice projevovala snahy o sjednocení právního řádu, dokonce k tomu účelu bylo zřízeno ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a správy (tzv. unifikační ministerstvo), které však nedosáhlo chtěného cíle v podstatě ani v jediném případě. Nejinak tomu bylo i v oblasti procesního práva. Na sjednocení se začalo pracovat již v roce 1922. V roce 1928 příslušná komise, která pracovala v Praze a v Bratislavě, předložila osnovu nového procesního kodexu ministerstvu unifikací, jež na základě ní do roku 1931 vypracovalo definitivní verzi, kterou zveřejnilo jako „Návrh zákona

o soudní příslušnosti a civilního řádu soudního“.¹ Roku 1937 vláda předložila Národnímu shromáždění společně s osnovou občanského zákoníku i osnovu nového procesního kodexu. Osnova ovšem byla postavena pouze na principu unifikace tím způsobem, že by se jen mírně revidované rakouské právo rozšířilo i na Slovensko. Odborná veřejnost na to reagovala odmítavě, když celostátní unifikační kongres v Bratislavě v roce 1937 ve své rezoluci požadoval, aby se mnohem více přihlíželo ke slovenskému právu. Kromě toho celá osnova byla značně neúplná, některé instituty nebyly vůbec upravené.² Další osud zmíněné osnovy však poznamenal politický vývoj v republice koncem třicátých let. Mnichovská dohoda a nedlouho poté okupace Čech a Moravy znemožnily další projednávání osnovy procesního kodexu, stejně jako zákoníku občanského i obchodního. Po celou dobu první i druhé Československé republiky tedy platily rakouské procesní předpisy z let 1895 - 1896.

Rozhodčí řízení

Civilní soudní řád z roku 1895 (zákon č. 113 ř. z.) upravoval rozhodčí řízení v § 577 a násl. Podmínkou rozhodčího řízení byl platný projev soukromé vůle, podle něhož měla být jistá sporná věc rozhodnuta soukromými osobami. Vedle závěti, jiných tehdy uznávaných opatření a stanov, tato vůle musela být vyjádřena ve smlouvě stran (*compromissum*), přičemž bylo zapotřebí, aby se tato smlouva vztahovala na určitý spor z jistého právního a mezi stranami již existujícího vztahu. Přitom se mohlo jednat o spor buď již propuknuvší, nebo v budoucnu hrozící, o němž jinak byly oprávněny rozhodovat řádné soudy. Smlouva musela být uzavřena stranami tohoto sporu nebo právního vztahu, resp. jejich zákonnými zástupci (v tom případě ovšem bylo zapotřebí schválení poručenského úřadu). Další podmínkou bylo, aby strany o předmětu sporu byly oprávněny uzavřít smír. Zákon rovněž předepisoval písemnou formu této smlouvy.

Tato rozhodčí smlouva měla za následek povinnost pro strany, aby spor daly vyřídit rozhodcům (podle tehdejší terminologie rozhodčím). Pro takový spor byly řádné soudy nepříslušné. Ovšem obrana nepříslušnosti (*exc. de expectando arbitrio*) měla být uplatněna včas a nebylo lze k ní přihlížet z moci úřední.

V dalších ustanoveních občanského soudního řádu byl upraven mechanismus jmenování rozhodců a vlastního rozhodčího řízení.

Rozhodce mohl být jmenován již v rozhodčí smlouvě samé. Nebylo-li tomu tak, mohlo být v této smlouvě alespoň obsaženo ustanovení o počtu a způsobu jmenování rozhodců. Zákon tedy umožňoval několik způsobů ustanovování rozhodců. Buď k tomu byly povolány obě strany, tak, že každá z nich volila si svého rozhodce. Smlouvou však mohlo být svěřeno jmenování rozhodce jen jedné ze smluvních stran. Vedle toho mohlo být ustanoveno, že obě strany zřizují rozhodce společně. Poslední možnost byla, že jmenování rozhodce bylo svěřeno třetí osobě.

¹ Podrobné archivní materiály k procesu tvorby nového občanského soudního řádu se nacházejí v Národním archivu, fond Ministerstvo spravedlnosti, karton 209 a ve fondu Ministerstvo unifikací, kartony 37 a 50.

² Tisky poslanecké sněmovny N. S. R. Č. IV. volební období, vládní návrh zákona o tom, jak se v civilních věcech právních vykonává soudní moc a které řádné soudy jsou příslušné ve sporných věcech právních, tisk 850 ze 4. 3. 1937. *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu I. (1848-1918)*, Bratislava 1971, s. 301-303, 404-406; *Civilní řád soudní a jurisdikční norma s dodatky*, Praha 1927; **Hora, V.:** *Československé civilní procesní právo I-III*, Praha 1928-1931

Nebylo-li však ve smlouvě o ustavování rozhodců nic stanoveno platilo, že každá ze stran jmenuje jednoho rozhodce a tito si volili předsedu. V případě, že se strany nemohly dohodnout na jmenování rozhodce, učinil tak soud na návrh stran. Příslušný k tomu byl ten soud, jenž by jinak k rozhodování sporu byl příslušný.

Rakouský procesní řád přesně nespecifikoval osobu rozhodce. Z toho se usuzovalo, že „stačí zde všeobecná způsobilost usuzovací a rozhodovací“. Nebyly tedy vyloučeny ani osoby nezletilé. Vzhledem k tomu, že rozhodčí výrok musel být podepsán, nepřímým způsobem bylo stanoveno, že rozhodce musí umět psát. Zákon (§ 578) výslovně z možnosti být rozhodcem vylučoval pouze soudní úředníky, pokud byly v aktivní službě.

Zákon rovněž nestanovil počet rozhodců. Mohl být tedy rozhodce jeden, dva a více. Byli-li rozhodci dva, bylo zapotřebí jejich jednomyslnosti. Bylo-li jich více, k platnému usnesení bylo třeba absolutní většiny hlasů, pokud samozřejmě v rozhodčí smlouvě nebylo stanoveno jinak.

Způsob jednání rozhodčí komise mohl být specifikován buď v rozhodčí smlouvě, nebo mohl být dodatečně ujednán písemnou úmluvou stran. Nestalo-li se tak, ustanovili si rozhodci podle svého vlastního uvážení postup řízení sami. Ovšem vázání zákonem byli potud, že

museli před vydáním výroku vyslechnout strany,

museli zjistit skutkový stav případu, o němž rozhodovali,

rozhodčí výrok musel být vydán písemně.

Za účelem zjišťování skutkového stavu mohli rozhodci vyslýchat strany, svědky i znalce, ovšem jen nepřisezně a dobrovolně. Neměli tedy žádnou donucovací pravomoc.

Po projednání věci rozhodci vynášeli rozhodčí výrok, jenž ovšem nesměl odporovat hmotněprávním předpisům, jež byly *ius cogens*, a také nesměl odsuzovat jednu stranu k činu z právního hlediska nepřípustnému nebo nedovolenému. Proto muselo být vysloveno, z jakého právního důvodu se plnění ukládalo. Rozhodčí výrok mohl obsahovat i rozhodnutí závislé na vykonání přísahy jednou stranou o přesně vyznačených skutkových okolnostech, přičemž následky spojené s vykonáním nebo nevykonáním přísahy musely být přesně stanoveny.

Strany se mohly domáhat i neúčinnosti rozhodčího výroku u soudu, a to z následujících důvodů:

nedostatku zákonného podkladu pro zahájení rozhodčího řízení,

porušení formálních zákonem nebo smlouvou stanovených náležitostí,

vad rozhodčího výroku

překročili-li rozhodci hranice své působnosti,

odporoval-li výrok nezměnitelným právním předpisům,

odsuzoval-li rozhodčí výrok jednu stranu k něčemu co bylo podle zákona nepřípustné nebo nedovolené.

pokud zde byly důvody, pro něž zákon povoloval žalobu pro obnovu řízení.

Právní teorie i praxe však poukazovaly na celou řadu problémů v oblasti rozhodčího řízení. Demonstrativně si to ukážeme na rozhodčím řízení v oblasti pojišťovnictví. Některé tehdejší problémy se mohou jevit jako aktuální i dnes.

V zákoně o pojistné smlouvě z roku 1934 bylo v 2. odstavci § 11 uvedeno, že „lze ujednat, že výše plnění, k němuž jest pojistitel zavázán, má stanoviti rozhodčí soud“. Tohoto ujednání se však pojištěná osoba nemohla dovolat, pokud sama odpírala plnit. Z toho tedy vyplývalo, že právní předpis vycházel z předpokladu, že veškeré právní otázky nemůže rozhodovat rozhodčí soud, ovšem na druhé straně tento je způsobilý jednat o výši plnění, tedy o ocenění vzniklé škody, která má být pojištěné osobě nahrazena. V tomto případě zákon dával možnost obrátit se na rozhodčí soud. Vycházelo se z toho, že právě tyto otázky mnohem lépe vyřeší odborníci než profesionální právníci. Proto bylo v pojistných smlouvách obvyklé smluvní ustanovení, že výše škody zjistí „znalci“, jež si obě strany určí. Uvedené ustanovení však vyvolalo celou řadu problémů a nejasností na něž musela reagovat jak judikatura, tak právní teorie.

Především šlo o právní postavení rozhodců a o právní povahu a sílu jejich výroku. V tomto směru můžeme naleznout rozpory zvláště před přijetím definitivní právní úpravy pojišťovací smlouvy z roku 1934, jak v judikatuře, tak v odborných pojednáních z této doby. Například právní teorie mnohdy upozorňovala na analogická ustanovení říšskoněmeckého zákona o pojistné smlouvě, kde se rovněž hovořilo o „znalcích“ (Sachverständige), přičemž se vycházelo především z ustanovení objevujících se v pojistných podmínkách, které upravovaly tzv. odhadní řízení (Abschätzungsverfahren). Zde bylo stanoveno, že měla být dána možnost ujednání, že tito znalci určí výši škody, přičemž toto určení nemá být pro soudce závazné pouze tehdy, „jestliže se zřejmě od skutečného stavu věci podstatně odchyľují“ (viz § 64 říšskoněmeckého zákona o pojistné smlouvě). Z toho tedy vyplývala možnost soudního přezkoumání rozhodčího výroku, čímž by se postavení rozhodčího orgánu mnohdy snižovalo na postavení znalců bez rozhodovacího práva. Zároveň by se předpokládala velmi podrobná právní úprava reagující až kasuisticky na nejrozumnější případy, které se v právní praxi mohly objevit. Z toho důvodu, jak ve všech návrzích, tak v definitivním znění zákona o pojistné smlouvě se celkem jednoznačně dávala možnost rozhodnout rozhodčímu soudu pouze o výši plnění. V tomto směru tedy ustanovení našeho zákona o pojistné smlouvě a obchodního zákoníku říšskoněmeckého se podstatně odlišovalo.³

Přes tuto celkem jednoznačnou dikci zákona se však v právní praxi objevovala řada dalších problémů. Proto již v roce 1917 při vydání prvního zákona o pojistné smlouvě byl nucen Nejvyšší soud ve Vídni reagovat řadou svých rozhodnutí na problémy objevujících se v právní praxi.

Především zde byl zajímavý vztah tohoto ustanovení zákona o pojistné smlouvě k § 577 občanského soudního řádu z roku 1895, který upravoval rozhodčí řízení. Stanovisko Nejvyššího soudu ve Vídni ovšem jednoznačně uvádí, že rozhodčí soud není rozhodčím soudem ve smyslu ustanovení občanského soudního řádu (viz již zmíněný § 577), protože není jeho úkolem, aby rozhodoval „o právních rozepřích“, nýbrž se jedná pouze o sbor znalců s rozhodčí pravomocí. Proto tento sbor je povolán jen k tomu, aby zjistil okolnosti rozhodné pro výši plnění pojišťovny. Pro obsazení a řízení tohoto sboru mohou platit předpisy

³ Hora, J.: *Pojistné právo*, Praha 1934, s. 111- 112; Tisky Senátu Národního shromáždění Republiky československé, III. volební období, zpráva ústavního výboru o ustanovení senátu k vládnímu návrhu zákona o pojistné smlouvě, tisk. 2291.

občanského soudního řádu jen potud, pokud se dá předmět výroku omezit na znalecký posudek. Z toho důvodu nešlo ani použít ustanovení § 5884 a § 5955, čís. 8 občanského soudního řádu.⁶ Naše judikatura se však s tímto stanoviskem zcela neztotožnila.

Dále šlo o přesné vymezení, kdy se skutečně jedná pouze o případ určení „výše plnění“. V tomto směru bylo například jednoznačně stanoveno, že při otázce trvalé invalidity v důsledku úrazu jde o určení důvodu nároku, nikoli tedy o výši plnění z pojistné smlouvy. Z toho důvodu tato otázka musela být řešena soudem.⁷ V případě určení škody zase bylo rozhodnuto, že „rozhodčí soud nemá podle § 11, odst. 2 poj. ř. rozhodovati přímo o výši plnění, jímž jest pojišťovna povinna, nýbrž o okolnostech tuto výši podmiňujících a podléhajících určení o odhadu znalců. K tomu patří při pojištění proti škodě zjištění ceny veškerých v době nastalé škody tu jsoucích a pojištění podléhajících, jakož i po škodě zbylých stejných předmětů“.⁸

Použití ustanovení o rozhodčím soudu bylo také možné jen v případě, že jak pojišťovna, tak pojištěná osoba neodmítala plnění.⁹

Sporné mnohdy také bylo, kdo mohl být členem rozhodčího soudu. Tak především se mělo jednat o odborníky, kteří byli schopni s mnohem většími zkušenostmi než soudce rozhodnout o předmětu sporu. V tomto směru tedy, jak jsme již výše uvedli, zde byla celkem neomezenost, záleželo pouze na vůli stran. Zajímavá situace byla u vzájemných pojišťoven, kde každá pojištěná osoba byla jejich členem. Ani tato okolnost nezpůsobovala překážku účastnit se řešení sporu pojišťovny proti jinému členu.¹⁰

Sporné byly i další věci. Pojistné podmínky většinou stanovily, že pojištěná osoba pozbývá nárok na náhradu škody. Tohoto ustanovení se však pojišťovna nemohla dovolávat, zdráhala-li se pojištěná osoba jmenovat svého rozhodce do rozhodčího soudu, který měl podle pojistných podmínek rozhodovat o výši náhrady nebo odpírala-li vůbec, aby výše škody byla stanovena rozhodčím soudem. V těchto případech se musela pojišťovna pouze obrátit na soud, aby tento místo odpírající pojištěné osoby jmenoval rozhodce do rozhodčího soudu.¹¹

Zároveň bylo přesně určeno, kdy pojištěná osoba ztrácí právo na žalobu u rozhodčího soudu. Tak tomu bylo například, když pojištěná osoba po likvidaci škody provedené úředníkem pojišťovny podepsala protokol se závěrečným osvědčením, v němž se vzdala námitek proti výši zjištěné škody, a kvitanci na příslušnou částku. V případě, že pojištěná osoba při podpisu učinila jakékoli ústní prohlášení, které bylo v rozporu s obsahem podepsaných listin, nemělo toto prohlášení žádnou právní relevanci, protože, jak prohlásil Nejvyšší soud v roce 1926,

⁴ Viz § 588 občanského soudního řádu z roku 1895.

⁵ Viz § 595 čís. 8 občanského soudního řádu z roku 1895.

⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni z 13. 10. 1931, 1 Ob 839/31.

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni z 15. 2. 1916, Rv I 56/16.

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni z 3. 1. 1917, Rv. I 387/16.

⁹ Z řady rozhodnutí k tomu to problému vybíráme: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni z 11. 4. 1917, Rv V 72/17, Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, in Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu republiky Československé ve věcech občanských, uspořádaných Dřem Františkem Vážným, čís. 8835 (dále jen Vážný), Vážný čís. 12 3000.

¹⁰ Vážný, čís. 2562

¹¹ Vážný, čís. 3327

„tímto prohlášením byla definitivně stanovena výše odškodného a pojistník nemůže již žádati o svolání rozhodčího soudu.“¹²

Z formálního hlediska stačilo, aby úmluva o rozhodčím soudu byla pojata do pojistných podmínek, nebylo proto nutné, aby byla učiněna odděleně v písemné formě.¹³

V případě, že pojištěná osoba uplatnila žalobou u řádného soudu svůj nárok ohledně výše náhrady, když bylo v pojistných podmínkách ujednáno, že o sporné výši má rozhodovat rozhodčí soud, jednalo se o nepříslušnost řádného soudu. Z toho důvodu námitka nepříslušnosti musela být uplatněna žalovanou stranou nejpozději při prvním stání, protože z moci úřední nebo v případě později vznesené námitky nebylo možné se tímto zabývat. Když strana neuplatnila námitku nepříslušnosti, mělo se za to, že obě strany mlčky upustily od rozhodčí smlouvy.¹⁴

Zákon o pojistné smlouvě, ani občanský soudní řád v podstatě nestanovil postup, který je pro rozhodce závazný při zjišťování výše škody. Proto rozhodci byli oprávněni si k zjištění skutkové podstaty pro své rozhodnutí zvolit způsob, který uznali za nejvhodnější. Pojištěná osoba proto nemohla napadnout rozhodčí výrok z důvodu, že rozhodčí soud překročil meze své působnosti tím, že nepoužil pro zjištění výše škody způsob, který pojištěná osoba navrhovala. Občanský soudní řád pouze stanovil (§ 595 č. 2), že strana musí být v rozhodčím řízení slyšena. Tato povinnost byla splněna, jestliže ji byla dána možnost, aby udala a doložila cenu věci, o níž měl rozhodčí soud rozhodnout.¹⁵

Jak již bylo výše uvedeno, vlastní průběh rozhodčího řízení byl formální. Rozhodcové měli ovšem povinnost se nejprve seznámit se skutkovým stavem věci a mohli i vyslechnout svědky i znalce, pokud se k nim dobrovolně dostavili. Zásada dobrovolnosti tu byla zdůrazněna i tím, že se nepřiznávalo právo nechat je předvést. Pokud bylo potřeba provést nějaké další důkazy, museli se obrátit na soud, který je zajistil.

Náklady rozhodčího řízení, které mohly být samozřejmě v některých případech značné, nesla podle § 58 odst. 1 zákona č. 501/1917 ř.z. (resp. podle stejného paragrafu zákona č. 145/1934 Sb.) pojišťovna. Mohlo být pouze ujednáno, že pojištěný bude hradit náklady rozhodce, kterého si ustanovil (nikoli tedy již náklady vrchního rozhodce nebo rozhodce jmenovaného soudem). Rovněž toto ustanovení mělo chránit zájmy pojištěných, kteří si zaplacením svého zástupce zajišťovali jeho nezávislost, ale zároveň jim vznikaly neúměrné výdaje.

Vázanost rozhodce svým výrokem nastala již okamžikem jejich podpisem prvopisu rozhodčího výroku a vyhotovením pro obě strany. V případě, že by svůj nesouhlas rozhodce projevil později, nemělo to již vliv na účinky rozhodčího výroku.¹⁶ Pro obě strany se stal výrok rozhodčího soudu závazným vždy v podstatě ve stejném okamžiku, a to i v situaci, kdy pojišťovna například odpírala plnění z důvodu podvodných údajů při provádění rozhodčího řízení. Stejně tak pojištěná osoba se nemohla dovolávat žalobou u řádného soudu dalšího

¹² Vážný, čís. 7263

¹³ Vážný, čís. 3327

¹⁴ Vážný, čís. 6732

¹⁵ Vážný, čís. 7263

¹⁶ Tamtéž

odškodnění, které by převyšovalo částku zjištěnou rozhodčím výrokem, pokud rozhodčí výrok byl právoplatný.¹⁷

Rozhodčí výrok měl účinek právoplatného rozsudku. Bylo však možné proti věci právoplatně rozsouzené rozhodčím soudem namítat, že rozhodčí výrok je neúčinný (podle tehdejší terminologie bezúčinný). Nebylo tedy třeba, aby otázka neúčinnosti rozhodčího výroku byla řešena ve zvláštním sporu, nýbrž mohlo být o ní, ovšem přednostně, rozhodnuto ve sporu o plnění zahájeném pojištěnou osobou proti pojišťovně. Nesprávnost rozhodčího výroku nebo neúplnost zjišťovacího řízení nezpůsobovala výrok neúčinný. Stejně tak nesprávný postup rozhodčího soudu byl důvodem neúčinnosti jen potud, pokud se přičil smlouvě o rozhodčím řízení.¹⁸

Proti rozhodnutí rozhodčího soudu bylo pochopitelně možno vznést odpor. Přičemž rozhodující zde byla tzv. neúčinnost, jejíž podmínky byly upraveny v § 595 občanského soudního řádu.¹⁹ Samozřejmě, že jak upozorňovalo rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni z roku 1931, nebylo možné aplikovat ustanovení tohoto paragrafu pod číslem 8.20

Důležitá byla pochopitelně otázka vykonatelnosti rozhodčího výroku, neboť na ní samozřejmě závisel význam celého rozhodčího řízení. Podle josefínského soudního řádu mohly strany zmocnit rozhodčí soud rovněž k provedení exekuce. Nový exekuční řád z roku 1896 však jednoznačně prikazoval povolení a výkon exekuce na základě rozhodčího výroku výlučně jen do příslušností řádných soudů. Podle § 1, č. 16 exekučního rakouského řádu a podle § 1, čís. 7 lit. e) exekučního uherského zákona ve znění čl. V. čís. 1 zákona ze dne 19. ledna 1928, č. 23 Sb. z. byly exekučními tituly jednak právoplatná rozhodnutí rozhodčích soudů, jednak smíry uzavřené před těmito soudy. Samozřejmě obojí musely vykazovat všechny náležitosti předepsané pro ostatní exekuční tituly. Pro exekuční tituly vzniklé na základě rozhodčího řízení o výši plnění z pojistné smlouvy přitom nebyly předepsány žádné zvláštní náležitosti, žádné speciální ustanovení o exekuci těchto exekučních titulech neobsahoval ani exekuční řád, ani zákon o pojistné smlouvě. Postupovalo se stejně jako v kterémkoli jiném exekučním řízení.

Na rozhodčím řízení v oblasti pojišťovnictví jsme si tedy ukázaly nejen specifika toho druhu rozhodčího řízení, ale problémy, které se tehdy objevovaly a týkaly se obecně všech druhů rozhodčích řízení.

Na Slovensku a na Podkarpatské Rusi platila pro rozhodčí řízení obdobná právní pravidla s minimálními odlišnostmi.²¹

Řízení před burzovními rozhodčími soudy

Pokud šlo o burzovní obchody, zákon č. 67/1875 ř.z. umožňoval vytvořit burzovní rozhodčí soudy. Tyto soudy byly zřízeny stanovami jednotlivých burz a byly příslušné:

¹⁷ Vážný, čís. 9015

¹⁸ Rozhodčí soud vzhledem k tomu, že byl zřízen jen k účelům zjištění výše škody, neměl právo ukládat stranám jakékoliv plnění. Rozhodnutí vrchního soudu ve Vídni ze 7. 7. 1931, 2 R 515/31.

¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni z 26. 4. 1933, Ob 393/33.

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni z 13. 10. 1931, 1 Ob 839/31.

²¹ **Hora, V.:** *Československé civilní právo procesní*, III díl, Praha 1924, zejména s. 163, 211 a násl.

a) pro spory vznikající z burzovních obchodů, obligatorně, pokud samozřejmě strany písemným ujednáním tyto soudy nevyloučily,

b) pro spory z obchodů se zbožím uzavřených mimo burzu tehdy, jestliže:

* byla-li každá ze sporných stran orgánem veřejné správy, obchodní společností, výrobním nebo hospodářským společenstvím, členem nebo navštěvovatelem burzy nebo osobou, jež se zabývá prvotní výrobou, zpracováním výrobků nebo výměnou takových movitých věcí, jež byly předmětem dotčeného obchodu,

* bylo-li předmětem obchodu, z něhož spor vznikl, zboží, s nímž na dotčené burze lze obchodovat,

* podrobily-li se buď obě strany písemnou smlouvou výroku burzovního rozhodčího soudu, nebo šlo-li o protokolované obchodníky, členy nebo návštěvníky burzy, a tito přijali bez námitek závěrečný list, v němž byla obsažena doložka, že spory z toho, kterého obchodu mají být rozhodnuty burzovním rozhodčím soudem.

Toto podrobení burzovnímu rozhodčímu soudu bylo však neúčinné, šlo-li o zemědělce, a byli-li sporný obchod v patrném nepoměru k polnímu hospodářství touto stranou provozovanému.

Složení rozhodčího soudu bylo upraveno stanovami, přitom ovšem muselo být postaráno o to, aby strany, jež nebyly členy, ani navštěvovatelé burzy, mohly si zvolit rozhodce, jež burze nenáležely. Dále musel být členem rozhodčího soudu (ovšem jen s hlasem poradním) tajemník, jenž byl právníkem způsobilý k vykonávání soudcovského úřadu a byl potvrzen ministerstvem financí v dohodě s ministerstvem spravedlnosti. Samotné řízení před tímto rozhodčím soudem bylo rovněž upraveno stanovami. Ovšem i zde zákon stanovil určité formalities, jejichž nedodržení bylo pod hrozbou zmatečnosti rozhodnutí rozhodčího soudu. Byly to podmínky veřejnosti jednání, podmínky o procesní způsobilosti stran a o rovném slyšení stran. Dále zákon předepisoval ustanovení, jež ve stanovách musela být obligatorně uvedena.

Poměr burzovních rozhodčích soudů k řádným soudům byl vymezen mimo jiné tak, že prohlásil-li právoplatně rozhodčí soud svou nepřislušnost nebo odmítl žalobu z důvodů uvedených v zákoně, byl tímto výrokem řádný soud vázán, takže projednání předmětné věci nemohl odepřít. Dále nálezhlost rozhodčího burzovního soudu podléhal v jistém směru přezkoumání soudů řádných. Procesní prostředky k tomu poskytnuté byly jednak zmateční stížnost, jednak žaloba o neúčinnosti rozhodčího nálezu. Příslušným byl v obou případech sborový soud I. instance, a sice obchodní soud (senát) toho místa, v jehož obvodu měl burzovní rozhodčí soud svoje sídlo.

Rozhodčí komise pro závody se závodními výbory

Podle zákona č. 330/1921 Sb. ze dne 12. srpna 1921 byly zřízeny závodní výbory pro každý samostatný výdělečně činný závod, v němž bylo trvale zaměstnáno minimálně 30 zaměstnanců a jenž trvale nejméně půl roku od zahájení výroby. Tento závodní výbor, jenž byl volen na dobu jednoho roku, měl nejméně 3 a nejvíce 20 členů podle počtu zaměstnanců. Jeho účelem bylo hájit hospodářské, sociální a kulturní zájmy zaměstnanců závodu. Kromě uvedeného závodního výboru byla zřizována tzv. rozhodčí komise, a to zpravidla pro každý obvod okresní politické správy. Komise byla šestičlenná. Předsedou byl soudce z povolání znalý věcí živnostenských a byl jmenovaný předsedou příslušného sborového soudu. Ten také

jmenoval náměstka, nebo náměstky, jimiž mohli být v místech, kde nebyl zřízen soud, i veřejní úředníci znalí práva.²²

Další členy rozhodčí komise jmenoval předseda politického úřadu první instance, a to jednoho přisedícího jako odborného znalce z veřejných úředníků působících sociálně politicky nebo národohospodářsky, a po dvou zástupcích zaměstnavatelů a zaměstnanců (a jejich náhradníky), přitom si musel vyžádat návrhy příslušných odborových organizací. Funkční období členů komise bylo čtyřleté.

Složení senátu bylo vyhrazeno předsedovi. K líčení povolával vždy ty členy rozhodčí komise nebo jejich náhradníky, kteří byli stejného nebo příbuzného povolání, nebo ze stejné skupiny (dělnické nebo zřízenecké), o jejíž věc šlo. Podle potřeby mohl předseda vytvořit i více senátů a přidělit jim věci odpovídající jejich odbornému složení. Rozhodčí komise byla schopná se usnášet, bylo-li v tom kterém senátu přítomno dohromady šest osob ze členů nebo jejich náhradníků, ale vždy tak, aby byli členové z řad zaměstnavatelů a zaměstnanců zastoupeni stejným počtem.

Úkol rozhodčí komise byl v podstatě dvojitý, jednak veřejnoprávní, jednak soukromoprávní.

Z oblasti veřejnoprávního charakteru činnosti můžeme upozornit na následující:

Vyřizování stížností pojících se ke členství závodního výboru. Sem patřila stížnost do způsobu provedení volby a do jejího výsledku, rozhodování o rozpuštění celého závodního výboru pro jeho hrubé porušení povinností nebo o zbavení jednotlivého člena členství v závodním výboru, jenž neplnil své povinnosti nebo je hrubě porušoval, případně jako delegát závodního výboru ve správní radě nebo valné hromadě porušil povinnost mlčenlivosti o tom, co mu bylo ve vykonávání této činnosti výslovně označeno za důvěrné. Konečně musí dát rozhodčí komisi souhlas k propuštění člena závodního výboru z podniku správou závodu.

Vyřizování všech sporů vznikajících z důvodu zřízení a činnosti závodního výboru nebo úhrady nákladů závodního výboru.

Spory o rozsah práv a povinností členů závodního výboru.

Z oblasti soukromoprávního charakteru činnosti můžeme upozornit na následující:

Propuštění dělníka nebo zřízence, který byl alespoň tři roky nepřetržitě v podniku zaměstnán.

Nárok na mzdu nebo plat jednotlivého člena závodního výboru za dobu, po kterou musel být výjimečně nebo nevyhnutelně činným v pracovní době pro závodní výbor, pokud by mu majitel závodu tuto mzdu odpíral.

Všechny ostatní soukromoprávní problémy vznikající z pracovněprávního poměru jednotlivých zaměstnanců byly z příslušnosti rozhodčích komisí vyjmuty.

²² Viz § 26 odst. 2. zákona č. 330/1921 Sb., dále k tomu § 28 odst. 2 vládního nařízení č. 2/1922 Sb. ze dne 21. prosince 1921. Toto vládní nařízení však bylo Nejvyšším soudem prohlášeno za neplatné, pokud dopouštělo, aby i pro místa, v nichž je soud, náměstkem předsedy byla jmenována osoba z řad veřejných úředníků znalých práva a nikoli soudce z povolání, poněvadž to odporovalo výše citovanému zákonu - viz nálezy Nejvyššího soudu z 30. září 1923 č. j. 8176/23 publikován v příloze Soudcovských listů pod č. 19

Pro řízení před uvedenou rozhodčí komisí platil, stejně jako v jiných případech, občanský soudní řád. Určité odlišnosti v jejich jednání však přece jen byly:

Z jednání byla vyloučena veřejnost. Přítomni mohly být jen tři důvěrníci z každé strany.

Poněvadž rozhodčí komise byla šestičlenná, rozhodovala většinou hlasů a při rovnosti hlasů byl rozhodující názor předsedy komise.

Nedostavili-li se zástupci jedné strany bez omluvy, kterou by předseda uznal za důvodnou, jednání bylo odročeno a předseda svolal komisi znovu s upozorněním, že při novém jednání rozhodnou o věci člen znalec spolu s předsedou bez ohledu na to, zdali ta nebo ona skupina k jednání se dostavila či nikoli. Při novém jednání tedy rozhodovala celá komise jen tehdy, dostavili se k ní zástupci obou stran. Dostavila-li se jen jedna strana, museli se zástupci dostavivší se strany zdržet hlasování.

O námitkách proti členu rozhodčí komise z důvodů jeho vyloučení nebo předpojatosti rozhodoval předseda komise s konečnou platností. Šlo-li o předsedu rozhodčí komise, rozhodoval předseda příslušného sborového soudu.

Strany se mohly dát zastupovat před rozhodčí komisí svými „druhy z povolání nebo činovníky nebo zřizenci odborových sdružení“. Advokáti ani notáři strany zastupovat neměli, pokud nebyli funkcionáři příslušných odborových sdružení.

Rozhodčí komise měla rozhodnout do 7 dnů. Tato lhůta však byla jen pořádková. Její nedodržení nemělo právní důsledky.

Rozhodnutí se dělo formou nálezu, jenž předseda vyhlásil veřejně. Musel být podepsán předsedou a doručen vždy stranám. Rozhodčí komise musela také rozhodnout o tom, mělo-li být rozhodnutí veřejně vyhlášeno v závodě nebo v novinách.

O náhradě nákladů rozhodovala rozhodčí komise jen při své volném vedení sporu a na návrh strany, která zvítězila.

Již tehdejší názory jak z oblasti právní praxe, tak právní teorie na charakter těchto rozhodčích komisí se značně různily. Již tehdy bylo zcela nejasné jak rozlišit, na základě jakých kritérií, rozhodčí komise, od rozhodčích soudů. Uvedení rozhodčí komise byly komise, které rozhodovaly jisté soukromoprávní spory. Postupovaly při tom, kromě uvedených odchylek, podle zásad občanského soudního řádu. Byly obsazeny členy, jimž bylo třeba přiznat v jejich činnosti právní postavení soudců. To platilo zcela nepochybně o předsedovi, jímž byl soudce z povolání, a jenž tím, že se stal předsedou rozhodčí komise, nepřestal být soudcem. To platilo i o ostatních členech rozhodčí komise, kteří mohli být vyloučeni nebo mohli být odmítnuti stejně jako soudci v civilním řízení. Rozhodčí komise konečně byla při svém rozhodování vázána právními předpisy, proto předseda i jeho náměstkové musely být osobami znalými práva. To vše dávalo za pravdu těm hlasům, které tyto rozhodčí komise řadily mezi soudy, a to mezi soudy rozhodčí, o nichž pojednávala ústavní listina z roku 1920 ve svém § 104.

V literatuře se však objevoval i jiný názor, podle něhož by šlo o správní úřad. Tento názor se opíral o skutečnost, že přednosta politického úřadu první instance měl právo jmenovat přisedící komise a odvolávat je. Konečně i to, že nálezy rozhodčích komisí musely být opatřeny politickým úřadem doložkou o vykonatelnosti, měly-li být soudně vykonatelné. S

těmito názory korespondovala i tehdejší praxe Nejvyššího správního soudu. Odborná literatura se však s tímto názorem vždy neztotožňovala.

Rozhodčí soudy hornické

Hornické rozhodčí soudy byly v první republice upraveny nejprve zákonem č. 145/1920 Sb., jenž byl nahrazen zákonem č. 170/1924 Sb.

Tyto rozhodčí soudy byly zřízeny v sídlech revírních rad při hornictví, a to v Praze, Plzni, Trutnově, Mostě, Karlových Varech, Českých Budějovicích, Moravské Ostravě, Brně a Bratislavě. V Praze byl zřízen kromě toho vrchní hornický soud.

Uvedené rozhodčí soudy byly příslušné:

1) Rozhodovat jako první instance o žalobách zaměstnanců v platových a mzdových sporech a o sporech o zrušení služebního nebo pracovního poměru za následujících podmínek:

- * vydala-li závodní rada (rada zřízenců při revírní radě) ve věci samé rozhodnutí do 15 dnů po podání žádosti,

- * nebo učinila-li závodní rada rozhodnutí včas, ale závodní správa (majitel dolu) sice se neodvolala k rozhodčímu soudu, ale také nesplnila závazek uložený jí výrokem závodní rady (rady zřízenců),

- * šlo-li o zaměstnance závodů, na kterých nebyla závodní rada,

- * o stížnostech zaměstnanců do propuštění z práce bez výpovědi, k němuž došlo bez souhlasu závodní rady (rady zřízenců) nebo do uložení disciplinárních trestů,

- * o stížnostech závodní rady (rady zřízenců) do propuštění zaměstnance z práce z trestu, bez výpovědi, pokud nešlo o případy propuštění podle § 202 horního zákona (tj. propuštěný zaměstnanec se dopustil zločinu, přečinu nebo přestupku ze ziskuchtivosti nebo proti veřejné mravnosti, případně přečinu nebo přestupku proti bezpečnosti osoby, cti nebo majetku svého zaměstnavatele), stalo-li se bez souhlasu závodní rady (rady zřízenců),

- * o žádostech závodní rady o zrušení pracovního nebo služebního poměru se členem závodní nebo revírní rady (rada zřízenců) a jeho náhradníkem, vyjma případy uvedené v § 11 zákona č. 144/1920 Sb. z 25. února 1920 o závodních a revírních radách při hornictví.

2) Rozhodovat jako odvolací instance o odvoláních zaměstnanců nebo závodní správy (majitele dolu) proti výroku závodní rady (rady zřízenců) ve sporech mzdových a platových a o zrušení pracovního nebo služebního poměru.

Hornické rozhodčí soudy byly složeny z dvou zástupců podnikatelů, dvou zástupců zřízenců a dvou zástupců dělníků. Vše stál předseda. Přisedící navrhovaly příslušné organizace a potvrzoval je ministr veřejných prací. Funkční období přisedících a jejich náhradníků trvalo 4 roky.

Jednotlivé případy rozhodovaly paritní senáty složené po dvou přisedících z každé zúčastněné skupiny. Jako stálý odborný poradce působil zástupce revírního báňského úřadu. Tento však nesměl být při hlasování. Předsedou hornického rozhodčího soudu směl být jen soudce z povolání z obvodu, pro který byl rozhodčí soud zřízen. Byl volen přisedícími a nebyla-li

volba jednomyslná, byl jmenován ministrem veřejných prací po dohodě s ministrem spravedlnosti, jenž v každém případě volbu potvrzoval.

O odmítnutí a vyloučení předsedy a přísedících platila obdobná zákonná ustanovení jako o odmítnutí a vyloučení soudce v civilním soudním řízení, s tím, že o námitkách proti přísedícímu rozhodoval předseda rozhodčího soudu, o námitkách proti předsedovi rozhodoval předseda vrchního rozhodčího hornického soudu. V obou případech s konečnou platností.

Vrchní hornický rozhodčí soud se skládal ze tří soudců z povolání, z nichž jeden předsedal, a ze dvou přísedících, po jednom z každé zúčastněné skupiny. O námitkách proti soudcům z povolání rozhodoval předseda, o námitkách proti předsedovi rozhodoval vrchní hornický rozhodčí soud za předsednictví předsedova zástupce.

Pro řízení před rozhodčími hornickými soudy platily předpisy platné pro občanské soudní řízení platné v sídle rozhodčího soudu první instance. To znamenalo, že předpisy uherského civilního soudního řádu platily nejenom pro hornický rozhodčí soud v Bratislavě, nýbrž i pro vrchní rozhodčí soud v Praze, pokud šlo o odvolání proti rozsudku bratislavského rozhodčího soudu.

Líčení před rozhodčím soudem bylo veřejné. Rozhodovala většina hlasů všech členů soudu. Předseda hlasoval vždy jako poslední. Přísedící, kteří se nedostavili vůbec nebo v ustanovenou hodinu na sezení rozhodčího nebo vrchního rozhodčího soudu a řádně se neomluvili, nebo opustili předčasně jednání nebo zanedbávali své úřední povinnosti jiným způsobem, mohl předseda potrestat pořádkovým trestem až do 300 Kč a uložit jim náhradu nákladů způsobených zanedbáním.

Znamenalo-li nedostavení se přísedících znemožnění jednání soudu, určil předseda nový rok. Při něm rozhodoval předseda s těmi přísedícími, kteří se dostavili, a u vrchního rozhodčího soudu rozhodoval předseda se soudci z povolání.

Jak již bylo uvedeno, pro řízení platilo občanský soudní řád, ať již rakouský nebo uherský. Určité odchylky zde však opět byly:

Veškerá podání bylo třeba učinit u rozhodčího soudu písemně, a to v případech, ve kterých podle tehdy platných předpisů nebylo třeba vydat písemný výrok nebo sdělení, nejdéle ve 30 dnech od vzniku napadeného skutku.

Strany se mohly nechat zastupovat „druhy z povolání nebo zmocněnci příslušných odborových organizací, jejich jednatelem nebo zřízenci“. Advokáti z povolání byli ze zastoupení vyloučeni.

Rozhodnutí bylo třeba hned vyhlásit po tajné poradě veřejně. Muselo být písemně vyhotoveno, podepsáno předsedou a doručeno stranám do 8 dnů. Rozhodčí soud takto mohl rozhodnout o tom, mělo-li být rozhodnutí veřejně vyhlášeno na závodě nebo v novinách.

Předseda poté co vyhlásil rozhodnutí, musel poučit strany o odvolacím právu a odvolací lhůtě.

Odvolání bylo přípustné, pokud hodnota sporu převyšovala 100 Kč, do 15 dnů ode dne doručení, ale jen z důvodů, že rozhodnutí odporuje spisům, spočívá na nesprávném právním posouzení věci nebo že řízení je ztíženo zmatkem nebo vadou, které zavinily nesprávná rozhodnutí ve věci.

Rozhodčí soud první instance, u něhož se odvolání podávalo ve dvou stejnopisech, doručil jeden stejnopis odvolání odpůrci a oznámil mu, že může do konečné 15denní lhůty od doručení odvolání dodat své stanovisko (tzv. odpověď).

Vrchní rozhodčí soud rozhodoval o odvolání v neveřejném zasedání, bez předchozího ústního jednání. Z tohoto pravidla však mohla být učiněna výjimka a veřejné zasedání mohlo být nařízeno. Při tomto ústním jednání mohly být strany zastoupeny advokátem.

U vrchního rozhodčího soudu se spor neprojednával znovu, nýbrž tento soud jen přezkoumával nález rozhodčího soudu v mezích návrhů učiněných v odvolání.

Proti rozhodnutí vrchního rozhodčího soudu nebylo možné podání dalšího opravného prostředku.

Svévolné vedení nebo svévolné protahování sporu bylo možné potrestat peněžitými pokutami, které připadaly revírní radě ve prospěch všeobecných hornických dobročinných zařízení.

Výrok o nákladech sporu byl vynesен jen tehdy, kdy byl spor veden nebo protahován svévolně, a to vždy k návrhu strany.

Rozhodčí komise pro pracovní spory z domácí práce

Na základě zákona č. 29/1920 Sb. z 12. prosince 1919, o úpravě pracovních a mzdových poměrů domácí práce mohl ministr sociální péče zřídit pro odvětví, pro něž již působila ústřední komise, tzv. obvodní komisi. Tyto obvodní komise byly povolány také k tomu, aby při sporech o pracovních a mzdových poměrech jejich výrobního odvětví a obvodu působily mezi jednotlivými skupinami zaměstnanců a zaměstnavatelů, nebo mezi jednotlivým zaměstnavatelem a jeho zaměstnanci ke smírnému dorozumění, nebo spor rozhodly nálezem.²³ Tím ovšem nebyly míněny spory z pracovního poměru mezi jednotlivým zaměstnavatelem a jednotlivým zaměstnancem, tedy spory soukromoprávní. Jednalo se o spory z pracovních a mzdových poměrů mezi skupinami zaměstnanců a zaměstnavatelů, nebo spory mezi jednotlivým zaměstnavatelem a jeho zaměstnanci (tedy všemi, nikoli jednotlivcem, jenž by žádal například zaplacení mzdy). Takovými spory z pracovního poměru byly míněny například spory vzniklé mezi těmito skupinami o době zadání a lhůtě odevzdání práce, nebo o způsobu vypočítávání mzdy a její výše, případně o ceně objednaného zboží atd. Proto rozhodně nešlo o řízení soudní, i když vládní nařízení č. 628/1920 Sb. uvádělo, že pro veškeré jednání před obvodními a ústředními komisemi domácí práce platí ustanovení civilního soudního řádu. Dobová odborná literatura tyto komise charakterizovala spíše jako orgány správní, zdůvodňujíc toto stanovisko tím, že každá komise musí své usnesení předložit ke schválení ministerstvu sociální péče.

Rozhodčí soudy bratrských pokladen

Rozhodčí soudy bratrských pokladen vznikly v monarchii na základě zákonů č. 14/1890 ř.z. ze 17. ledna 1890, č. 178/1892 ř.z. ze 17. září 1892. V první republice došlo k jejich nové právní úpravě a to nejprve zákonem č. 608/1919 Sb. z 29. října 1919 a definitivně zákonem č. 242/1922 Sb. z 11. července 1922 a na něho navazujícím vládním nařízením č. 197/1923 Sb.

²³ K tomu viz vládní nařízení č. 628/1920 Sb.

Podle poslední právní úpravy došlo v obvodu každé revírní bratrské pokladny ke zřízení rozhodčího soudu, jež se skládal ze stálého předsedy a jeho náměstků, které jmenoval ministr veřejných prací ze soudců z povolání v dohodě s ministrem spravedlnosti, ze čtyř přísedících (náhradníků), z nichž po dvou přísedících a čtyřech náhradnících volila valná hromada, a to každá skupina (podnikatelé a členové) zvláště (na tři roky).

Tyto rozhodčí soudy byly věcně příslušné k rozhodování všech sporů, které vznikly z poměru pojišťovacích mezi revírní bratrskou pokladnou a jejími pojištěnci, dále k rozhodování sporů, vzniklých mezi revírními bratrskými pokladnami z provádění nemocenského pojištění.

Místně příslušný byl vždy ten revírní soud té revírní bratrské pokladny, k níž náležel podnik, v němž byl dotýčný pojištěnec zaměstnán. Šlo-li o spory mezi revírními bratrskými pokladnami, byl příslušný rozhodčí soud žalované bratrské pokladny.

Vrchní rozhodčí soud bratrských pokladen měl své sídlo v Praze. Rozhodoval v pětičlenném sboru a skládal se z předsedy (rovněž soudce z povolání) a čtyř přísedících (po dvou přísedících a dvou náhradnících volila na tři roky valná hromada Ústřední bratrské pokladny odděleně ve skupině členů a ve skupině zaměstnavatelů).

Vrchní rozhodčí soud rozhodoval o stížnostech podaných proti nálezům rozhodčích soudů, které bylo nutné podat do 30 dnů z důvodů, pro něž bylo přípustné dovolání podle § 503 civilního soudního řádu. Opravné prostředky nebo žaloby proti nálezům vrchního rozhodčího soudu již nebyly přípustné.

Pro řízení před rozhodčími soudy bratrských pokladen platily předpisy civilního soudního řízení před okresními soudy, pokud nebylo v zákoně stanoveno jinak.

Další rozhodčí soudy a rozhodčí komise působící v období meziválečného Československa

Rozhodčích soudů a rozhodčích komisí v období první republiky působilo kromě jmenovaných ještě mnohem více, zejména v oblasti pojišťovnictví. Některé přešly ještě z monarchie.

Zejména je třeba upozornit na rozhodčí výbory živnostenských společenstev, jež vznikly podle živnostenského řádu č. 227/1859 ř. z., ve znění pozdějších změn a doplňků (úplné znění pod číslem 199/1907 ř. z.). Nedostatečná využitelnost živnostenských soudů a vyhrocování konfliktů mezi podnikateli a zaměstnanci si brzy vynutily vytvoření dalších soudů a rozhodčích komisí pracovněprávního charakteru. Již v prosinci 1919 byla příslušným zákonem zřízena rozhodčí komise pro úpravu služebního poměru v kovoprůmyslu, zákonem č. 100/1921 Sb. byly zřízeny rozhodčí soudy mzdové k upravení pracovního a služebního poměru v živnostech stavebních. Předsedu a jeho náměstka jmenovalo ministerstvo sociální péče ze soudců, za přísedící pak byly povolány osoby, které na jeho vyzvání jmenovaly organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů.

Rozhodčí soudy stavební, jakož i tzv. soudy cenové byly vytvořeny na základě zákona č. 45/1922 Sb. (o stavebním ruchu).

Na základě zákona č. 207/1919 Sb. z 10. dubna 1919 byl zřízen rozhodčí soud dělnického úrazového pojištění. Vládním nařízením č. 356/1919 Sb. z 19. května 1919 u něho vznikl zvláštní horní senát pro úrazové pojištění hornické a na základě vládního nařízení č. 272/1919 Sb. vzniklo zvláštní oddělení pro úrazové zaopatření železničních zřízenců.

Již v rakousko-uherské monarchii vznikly na základě zákona č. 33/1888 ř.z. rozhodčí soudy nemocenských pokladen. Reorganizovány byly za první republiky zákonem č. 221/1924 Sb. Tyto soudy byly zřízeny u každé nemocenské pojišťovny a rozhodovaly ve tříčlenných senátech. Vyššími instancemi byly potom pojišťovací soudy zřízené v sídlech sborových soudů I. stolice a vrchní pojišťovací soud v Praze s působností pro celou republiku. Pojišťovací soudy i vrchní pojišťovací soud působily v senátech, jejichž předsedící byli voleni.

Rovněž ještě v monarchii vznikly rozhodčí soudy pro penzijní pojištění zřízců v soukromých službách a službách veřejných zákonem č. 1/1907 ř.z. z 16. prosince 1906. Další jejich právní úprava byla vtělena do císařského nařízení č. 138/1914 ř.z. z 25. června 1914 a zákona č. 89/1920 Sb. z 5. února 1920.

Podle vládního nařízení z roku 1927 vznikly rozhodčí soudy pro nemocenské pojištění veřejných zaměstnanců.

Počátky právní úpravy mezinárodní arbitráže

Do období mezi světovými válkami se datují také počátky právní úpravy mezinárodní obchodní arbitráže. Zejména to byl rok 1923, kdy byl v Ženevě (24. září 1923) přijat Protokol o doložkách o rozsudím, jehož signatářem se stalo i tehdejší Československo. Ve Sbírce zákonů a nařízení byl publikován pod číslem 191 v roce 1931. Smluvní strany se zde zavázaly uznávat platnost úmluvy o rozsudím a rozhodčí doložky mezi stranami podrobenými příslušné pravomoci různých smluvních států, podle které se strany zavázaly při některé obchodní smlouvě, jež může být vyřízena rozhodčím řízením na základě kompromisu, že veškeré, nebo některé spory, které by mohly vzejít z této smlouvy, předloží rozhodčímu řízení, i když to to rozhodčí řízení se bude konat v jiném státě než v tom, jehož pravomoc je podrobena každé ze stran zúčastněných na smlouvě.

Pod č. 192 Sb. rovněž v roce 1931 byla publikována Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků, která na Protokol navazovala. Podle této Úmluvy se smluvní strany zavázaly, že rozhodčí výroky vydané podle smlouvy o rozhodčích (rozsudích) nebo podle rozhodčí doložky podle Protokolu o rozhodčích doložkách budou vykonatelné na jejich území podle exekučních předpisů platných na území příslušného státu.

Úpravu institutů uznání a výkonu rozhodčích nálezů a někdy i smírů začaly obsahovat i některé mezinárodní dvoustranné smlouvy uzavřené Československem. Konkrétně šlo o smlouvy s Itálií (č. 127/1926 Sb., další byla z roku 1948 č. 172 Sb.), se Švýcarskem (č. 23/1929 Sb.), se Španělskem (č. 19/1931 Sb.), Portugalskem (č. 23/1031 Sb.) a Řeckem (č. 41/1929 Sb.).

Konkursní řízení

Jedinou oblastí procesního práva, která zaznamenala zásadní změny, bylo konkursní právo.

Československá republika v roce 1918 v rámci procesního práva samozřejmě převzala i rakouské právo konkursní. To se značně dynamicky vyvíjelo po celou druhou polovinu 19. století.

Hlavními nedostatky konkursního řízení kodifikovaného již josefínským konkursním řádem, což velmi brzy ukázala právní praxe, byla jeho nákladnost a zdlouhavost. Proto se v průběhu první poloviny 19. století objevovaly snahy o jeho nahrazení novým řádem. Prvý takový pokus se datuje do roku 1820, druhý do roku 1845 a třetí, tzv. Sommarugova osnova do roku

1848. Obě první zapadly, kdežto třetí se stala základem provizorního konkursního řádu vydaného roku 1853 pro uherské země. V té době v rakouských zemích zesílila nedůvěra k platnému právu, takže se věřitelé začali konkursům vyhýbat a místo něho volili mimosoudní vyrovnání s dlužníkem i za cenu, že všichni nebo alespoň někteří tím byli poškozeni. Za takových okolností byla vydána roku 1859 dvě nařízení a v roce 1862 zákon č. 97 ř.z. o vyrovnacím řízení v případě zastavení platů.²⁴ Tato nová ustanovení platila jen pro protokolované obchodníky, živnostníky a továrníky a neznamenal nápravu, neboť zejména předpisy o likvidačním řízení byly v rozporu s nejprimitivnějšími zásadami spravedlnosti. Uspokojivější řešení přinesl teprve nový konkursní řád z 25. prosince 1868 č. 1/1869 ř. z., který se do značné míry opíral o pruský konkursní řád z 8. května 1855.²⁵ Za největší nedostatek se u něho považovalo ustanovení o odpůřcím právu. V tomto směru se totiž nový konkursní řád spokojil s odkazem na zásady obecného občanského práva. Náprava v tomto směru nastala až vydáním odpůřčího zákona č. 35/1884 ř.z. z 5. března 1884²⁶ doplněného zákonem z téhož dne č. 36 ř.z.²⁷

Hlavní myšlenky, na nichž nový konkursní řád z roku 1869 spočíval, můžeme shrnout do několika bodů:

Prosadil se princip univerzality, který však ještě nebyl doveden do všech důsledků. Předmětem řízení se tedy mělo stát veškeré aktivní i pasivní dlužníkově jmění, jež mělo sloužit k uspokojení pohledávek všech věřitelů. Nedůslednost spočívala v tom, že do konkurzu nepatřilo dlužníkově jmění, které bylo vyloučeno z exekuce, dále to, čeho dlužník nabyl, pokud mu to věřitelé ponechali k jeho vlastní výživě a k výživě členů jeho rodiny, dále předměty, na něž měl někdo zástavní nebo retenční právo, dlužníkově nemovitosti nacházející se v cizině a konečně předměty, které příslušné orgány z konkurzu vyloučily. Na řízení neměly účast osoby oprávněné k vrácení věcí, dále reální věřitelé, věřitelé s nároky na předměty vyloučené z konkurzu, a konečně konkursní věřitelé, kteří z vlastní vůle neměli účast na řízení.

Dále bylo řízení postaveno na zásadě stejného nakládání s věřiteli (*par conditio creditorum*). Rozdělení do skupin a tříd platilo v zásadě to stejné, jako v josefínském konkursním řádu.

Majetek podléhající řízení byl odňat z volné dispozice dlužníka a byl svěřen správci podstaty, byla stanovena informační a ediční povinnost dlužníka.

Řízení se rozpadalo na dvě části: zahajovací a vlastní konkursní řízení. V zahajovacím šlo o zjišťování podmínek vyhlášení konkursu. V případě, že byl učiněn kladný závěr, bylo zakončeno vyhlášením konkursu. Vlastní konkursní řízení potom tvořilo jednotný celek na rozdíl od dřívějších tří etap likvidační, prioritní a distribuční. Věřitelský výbor byl obligatorní. Opravných prostředků zde bylo několik. Od konkursního komisaře se mohlo jít ke konkursnímu soudu, pak na vrchní soud a na Nejvyšší soudní dvůr.

²⁴ Zákon č. 97/1862 ř.z. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 5n.

²⁵ Text zákona č. 1/1868 ř.z. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 20n.

²⁶ Text zákona č. 35/1884 ř.z. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 72n.

²⁷ Text zákona č. 36/1884 ř.z. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 74n.

I když nový konkursní řád z roku 1869 znamenal výrazný posun v konkursním řízení, brzy se objevily opět kritické hlasy. První kritika se ozvala již v roce 1875 z advokátních kruhů a postupem doby se kritické hlasy množily. Zejména to bylo v letech 1895 a 1896, když byly uzákoněny Kleinovy reformy v oblasti sporného a exekučního řízení. Především je nutné upozornit na kritické rozborů Otto Frankla z roku 1896 a R. Pollaka z roku 1908. Kritizována byla mimo jiné malá právní ochrana věřitelů v mimokonkursním vyrovnacím řízení. Vůbec instituce mimokonkursních vyrovnání byla velmi sporná. Nechyběly ovšem ani hlasy volající po úplném odstranění vyrovnacího řádu, v němž byla shledávána mimo jiné jedna z příčin hospodářské krize. Přehlíželo se přitom, že instituce mimokonkursního vyrovnání nebyla u nás žádnou novinkou, a že byla postupně zavedena téměř ve všech evropských státech. Jen pro úplnost je třeba uvést, že mimokonkursní vyrovnání bylo připuštěno v českých a alpských zemích, jakož i v Haliči a Bukovině nařízením č. 90 ř.z. z 18. května 1859, které však již za měsíc po vydání bylo nahrazeno cís. nařízením č. 108 ř.z. z 15. června 1859. Toto císařské nařízení rozšířilo přípustnost mimokonkursního soudního vyrovnání na celé tehdejší státní území mimo tzv. vojenské hranice a s doplňky, které byly vydány nařízením č. 129 ř.z. a č. 143 ř.z. z roku 1859, platilo až do roku 1862. Zákonem č. 97 ř.z. ze 17. prosince 1862 byly o mimokonkursním vyrovnání vydány opět nové předpisy. Uvedený zákon připouštěl vyrovnání jediné v případě insolvence kupců a živnostníků zapsaných nejméně dva roky v obchodním rejstříku, a platil na celém území Rakouska, mimo Uher. V praxi se však neosvědčil, a tak do konkursního řádu z roku 1869 nebylo již mimokonkursní vyrovnání převzato. Připuštěno bylo jen nucené vyrovnání v kupeckém konkursu. Brzy se však některé kruhy začaly opět domáhat, aby bylo připuštěno nucené vyrovnání i mimo konkurs. Proto rakouská vláda v roce 1904 předložila Říšské radě návrh zákona o svolání věřitelů. K jeho uzákonění však nedošlo.

Dalším kritizovaným nedostatkem konkursního řádu z roku 1869 byla aplikace principu stejného nakládání s věřiteli, který se prakticky zvrhl v opak. Nároků na vyloučení a nároků na přednostní uspokojení bylo tolik, že se obyčejně na vlastní věřitele (třetí třídy) nedostalo buď vůbec, nebo jen nepatrnou částí majetku. Kritické hlasy tedy začaly převažovat nad hlasy pochvalnými. Konkursní řád z roku 1869 se tedy v praxi málo osvědčil. Toto poznání také vedlo zejména po vypuknutí první světové války ke zvýšené aktivitě ve směru jeho novelizace, a tak bylo vydáno císařské nařízení č. 337/1914 ř. z., které konkursní řízení nově zreformovalo a to jednak přímo, jednak nepřímo.²⁸ Nepřímá reforma spočívala zejména v dokonalejší úpravě odpůřícího práva, jednak v tom, že byl, po belgickém vzoru, normován zvláštní, oproti konkursnímu řádu technicky samostatný vyrovnací řád obsahující předpisy vyrovnávání mimo konkurs, a konečně v nové úpravě některých ustanovení trestního práva v souvislosti s konkursem. Císařské nařízení nabylo účinnosti 1. ledna 1915.

Rovněž pro uherské země byl za války vydán vyrovnací řád nařízením č. 4070/1915 z 15. listopadu 1915.

Století 19. je rovněž významné z hlediska vývoje mezinárodního a evropského konkursního práva. Tehdy totiž některé země Švýcarské konfederace uzavřely smlouvy, a to v roce 1808 s Velkovévodstvím Bádensko, v roce 1826 s Korunou Württemberskou, v roce 1834 s Královstvím Bavorským a v roce 1837 s Královstvím Saským. Zmínit je třeba rovněž konzulární dohodu mezi Švýcarskem a Itálií z roku 1868, m.j. účinnou do dnes.²⁹

²⁸ Text zákona č. 337/1914 ř.z. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.:** *Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)*, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 86n.

²⁹ **Bělohávek, A. J.:** *Evropské a mezinárodní insolvenční právo. Komentář*. Praha, C.H.Beck 2007, s. 1.

Rakouský konkursní řád z roku 1914 společně s uherským konkursním řádem vydaným zák. čl. XVII/1881, jakož i oba vyrovnací řády byly převzaty recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. Československou republikou, a staly se tak součástí československého právního řádu. K nepatrným změnám došlo zákony č. 161/1921 Sb.³⁰ a č. 99/1923 Sb.³¹, jakož i vládními nařízeními č. 96/1922 Sb.³² a č. 18/1923 Sb.³³ Jinak výše uvedená právní úprava konkursního práva zůstala v platnosti až do roku 1931.

O vydání nového konkursního řádu se začalo uvažovat nahlas již od poloviny dvacátých let. První ucelenější návrh byl na ministerstvu spravedlnosti vypracován v roce 1927 a byl dán k diskusi. Řada názorů, kritických stanovisek, jakož i statistické materiály dodané Státním úřadem statistickým tvořily podklad pro vypracování nového návrhu. Ten byl na jaře roku 1930 předložen vládou Senátu Národního shromáždění,³⁴ kde byl příkázán ústavněprávnímu výboru, který k jeho projednání zvolil podvýbor, jehož předsedou byl dr. Witt.³⁵ Podvýbor o osnově jednal na dvanácti schůzích v listopadu a prosinci 1930, načež byl návrh s četnými změnami přijat plénem ústavněprávního výboru 12. prosince 1930. Podle výborové zprávy³⁶ byl „po odklizení některých sporných bodů výborem koalovaných stran“ schválen v plenární schůzi Senátu dne 22. ledna 1931. Usnesení Senátu³⁷ bylo v ústavněprávním výboru Poslanecké sněmovny Národního shromáždění v některých směrech pozměněno.³⁸ Další změny byly usneseny plenární schůzí Poslanecké sněmovny. Znění schválené Poslaneckou sněmovnou³⁹ bylo po novém projednání v ústavněprávním výboru⁴⁰ přijato Senátem Národního shromáždění 27. března 1931. Nový zákon byl vyhlášen dne 1. května 1931 pod číslem 64 Sb.⁴¹ Týmž dnem nabylo účinnosti jeho nové ustanovení o nejmenší přípustné nabídce v mimokonkursním vyrovnacím řízení, ostatní předpisy se staly závaznými až za další tři měsíce, tedy dnem 1. srpna 1931.

Nová zákonná úprava především unifikovala konkursní právo na celém území republiky, čímž byl alespoň v této oblasti právního řádu odstraněn právní dualismus. Dalším zákonem z 16.

³⁰ Text zákona č. 161/1921 Sb. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 166n.

³¹ Text zákona č. 99/1923 Sb. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 174.

³² Text nařízení vlády Československé republiky č. 96/1922 Sb. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 173.

³³ Text vládního nařízení č. 18/1923 Sb. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 175.

³⁴ Tisk Senátu Národního shromáždění republiky Československé z roku 1930, tisk č. 253.

³⁵ Dalšími členy podvýboru byli senátoři dr. Havelka (referent), dr. Fáček, Riedl, Trčka a Stolberg.

³⁶ Tisk Senátu Národního shromáždění republiky Československé z roku 1930, tisk č. 362.

³⁷ Tisk Poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé z roku 1931, tisk č. 895.

³⁸ Tisk Poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé z roku 1931, tisk č. 1008.

³⁹ Tisk Senátu Národního shromáždění republiky Československé z roku 1931, č. 414.

⁴⁰ Tisk Senátu Národního shromáždění republiky Československé z roku 1931, tisk č. 418.

⁴¹ Text zákona č. 84/1931 Sb. byl m.j. publikován ve sbírce **Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost)**, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 181n.

července 1931 č. 120 Sb. byla provedena i nová úprava předpisů o soudních poplatcích, čímž bylo v celém státě v oblasti konkursního a vyrovnacího řízení sjednoceno i poplatkové právo.

Zákon č. 64/1931 Sb. byl doplněn vládním nařízením č. 114/1931 Sb. o doručování vyhlášek v konkursním a vyrovnacím řízení a o uveřejňování jich v Ústředním oznamovateli, vládním nařízením č. 115/1931 Sb. o výběru a úhrnné odměně správců konkursní podstaty, vyrovnacích správců a znalců v řízení konkursním a vyrovnacím, a výnosy ministerstva spravedlnosti z 8. července 1931 č. 31.67342 o nových řádech konkursním, vyrovnacím a odpůrčím, ze 7. července 1931 č. 31.44143 o rejstřících pro věci konkursní a vyrovnací, o spisech konkursních a vyrovnacích a o ročních výkazech těchto věcí, a z 13. července 1931 č. 30.70144 o sčítacích listcích pro konkursy a vyrovnání. Uvozovací zákon č. 64/1931 Sb. však ponechal v platnosti celou řadu předpisů obsažených v různých speciálních zákonech, týkajících se hlavně účinků vyhlášení konkursů na právní postavení dlužníka a pod. Podpůrným pramenem konkursního práva byly předpisy o řízení a o příslušnosti ve věcech sporných, tedy předpisy civilního soudního řádu a jurisdikční normy, a mimo to některá ustanovení exekučního práva.

Literatura:

- Adamová, K. a kol.: Dějiny českého soudnictví od počátku české státnosti do roku 1938, Praha, LexisNexis 2005
- Balík, S.: Justice v českých zemích v letech 1900 – 1914 pohledem dobového advokátního časopisu, Bulletin advokacie, 1993, č. 9
- Bedo, A. - Gerlich, K.: Příroční sbírka justičních zákonů platných v zemích české a moravskoslezské, Praha 1933
- Bělohávek, A. J.: Evropské a mezinárodní insolvenční právo. Komentář. Praha, C.H.Beck 2007, s. 1.
- Civilní řád soudní a jurisdikční norma s dodatky, Praha 1927
- Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu I. (1848-1918), (red. L. Bianchi), Bratislava 1971
- Dějiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu II. (1918 – 1945), (red. L. Bianchi), Bratislava 1973
- Fiala, J.: Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu, AUC-I, XXI, č. 4
- Hácha, E.: Správní soudnictví. In: Slovník veřejného práva československého, díl IV, Brno 1938

⁴² Viz č. 9 Věstníku Ministerstva spravedlnosti z roku 1931.

⁴³ Viz č. 10 Věstníku Ministerstva spravedlnosti z roku 1931.

⁴⁴ Viz č. 13 Věstníku Ministerstva spravedlnosti z roku 1931.

- Hácha, E.: Nejvyšší správní soud. In: Slovník veřejného práva československého, díl III, Brno 1932
- Hartmann, A.: Předpisy o soudech, jejich organizaci a soudnictví, Praha 1933
- Hartmann, A.: Předpisy o soudech jejich organizaci a soudnictví Dodatky ke dni 31. prosince 1937, Praha 1938
- Hoetzel, J.: Soudní kontrola veřejné správy, Praha 1929
- Hoetzel, J.: Soudní kontrola veřejné správy. In: Československé správní právo, část všeobecná, Praha 1934
- Holdík, O.: Zákon o nejvyšším správním soudě, Praha 1937
- Hora, J.: Pojistné právo, Praha 1934
- Hora, V.: Nauka o přístupu, knihovna Sborníku věd právních a státních, 1906, č. XI.
- Hora, V.: Procesní úkony dle práva rakouského, knihovna Sborníku věd právních a státních, 1907, č. XV
- Hora, V.: Procesní úprava kolise nároků, knihovna Sborníku věd právních a státních, 1910, č. XXII
- Hora, V.: Odvolání podle rakouského civilního řádu soudního, Praha 1915
- Hora, V.: Der Konkurskommissär nach der oesterreich Konkursordnung, Wien, 1916
- Hora, V.: Exekuce na nemovitosti a exekuce zajišťovací, Praha 1919
- Hora, V.: Československé právo procesní, Praha 1922
- Hora, V.: Civilní řád na Slovensku, Praha 1922
- Hora V.: Československé civilní právo procesní, Praha 1922-1924
- Hora, V.: Civilní řád soudní a jurisdikční norma, Praha 1922
- Hora, V.: Soustava exekučního práva se zřetelem ke Slovensku a Podkarpatské Rusi, Praha 1930
- Hora, V.: Exekuce na nemovitosti, Praha 1924
- Hora, V.: Řády konkursní, vyrovnávací a odpůrčí, Praha 1931
- Hora, V.: Soudní řízení nesporné, Praha 1931
- Hora, V.: Exekuční právo, Praha 1938
- Hora, V.: Učebnice civilního práva procesního, Praha 1947
- Hora, V.: Kvittance a náklady jejich v řízení exekučním, Právník, 1904
- Hora, V.: Může-li soud poručenský rozhodovati o výši alimentace, již otec nemanželskému dítěti má poskytovat v řízení nesporném, Právník, 1906
- Hora, V.: Osnova jazyková a poměr její k civilnímu řádu soudnímu, Právník, 1909

- Hora, V.: Chystaná reforma civilního řádu soudního, Právník, 1910
- Hora, V.: Nový uherský civilní řád soudní a jeho vliv na příslušnost zdejších soudců, Právník, 1911
- Hora, V.: Na prahu nové doby, Právník, 1919
- Hora, V.: Přípravné práce ku sjednocení civilního řádu soudního, Právník, 1922
- Hora, V.: Vůle stran jako důvod příslušnosti, Právník, 1926
- Hora V.: Mezinárodní vykonatelnost rozhodčích nálezů, Právník, 1929
- Hora, V.: Kritické poznámky k rozhodnutí nejvyššího soudu z 18. X. 1939, Právník, 1940.
- Kaeser, J.: Handbuch der österreichischen Justizverwaltung, Band I, Wien 1882
- Mates, P.: Nejvyšší soud v Brně, Revue otevřené kultury, 1991, č. 3
- Mates, P.: Sad wyborczy w burżuazyjnej Republice Czechosłowackiej. In: Dawne sady i prawo. Práce naukowe university Slaskiego, Nr. 607. Katowice 1984
- Mates, P. - Schelle, K.: K řešení pojišťovacích sporů za kapitalismu (I. část), Pojistný obzor, 64, 1987, č. 6
- Mates, P. – Schelle, K.: K řešení pojišťovacích sporů za kapitalismu. (II. část – rozhodčí řízení). Pojistný obzor, 64, 1987, č. 7
- Mates. P. – Schelle, K.: Soudy a pojišťovací spory za kapitalismu, Praha, Česká státní pojišťovna 1987
- Menger, A.: System des österreichischen Civilprocessrechtes, Wien 1878.
- Ott, E.: Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. I. – III. díl, Praha 1897 - 1901
- Pantůček, F.: O organizaci a příslušnosti soudní dle nových zákonů procesních, Praha 1897
- Rádl, Z.: Nejvyšší správní soud (I.), Praha 1933
- Rádl, Z.: Nejvyšší správní soud (II.), Praha 1937
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Rozhodčí řízení (historie, současnost a perspektivy). Praha, Eurolex Bohemia 2002
- Schelle, K. – Schelleová, I. a kol.: Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha, Eurolex Bohemia 2004
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Správní soudnictví. Praha, Eurolex Bohemia 2004
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Právní úprava civilního řízení (Historie a současnost). I. část. Brno, Masarykova univerzita 1995

- Schelle, K. – Schelleová, I.: Právní úprava civilního řízení (Historie a současnost). II. část. Brno, Masarykova univerzita 1995
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Z historie správního soudnictví. In: Historie a současnost veřejné správy (Sborník příspěvků z vědecké konference). Brno, Masarykova univerzita 1993
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Počátky obchodního soudnictví, Obchodní právo, 2, 1993, č. 12
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Řízení před směnečnými a merkantilními soudy, Časopis pro právní vědu a praxi, 2, 1994, č. 1
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Vývoj právní úpravy rozhodčího řízení, Časopis pro právní vědu a praxi, 3, 1995, č. 2.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: 100 let kodifikace moderního občanského soudního řízení, Právní obzor, 78, 1995, č. 4.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Vývoj advokacie, notářství a soudnictví na našem území (1. část), Všechno, 28, 1996/1997, č. 3.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Vývoj advokacie, notářství a soudnictví na našem území (2. část), Všechno, 28, 1996/1997, č. 4.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Vývoj civilního procesu, Všechno, 29, 1997/1998, č. 1.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Vývoj rozhodčího řízení – 1. část, Obchodní právo, 7, 1998, č. 3.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Vývoj rozhodčího řízení – dokončení, Obchodní právo, 7, 1998, č. 4, s. 5 – 10.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Konkurzní právo v habsburské monarchii, Konkurs & konjunktura, 2, 2000, č. 9.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Cesta k modernímu konkurznímu právu, Konkurs & konjunktura, 2, 2000, č. 10.
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Soudnictví v habsburské monarchii na přelomu 18. a 19. století. In: Evropa 1805 (Sborník prací V. mezinárodního napoleonského kongresu, Brno, 26. – 28. září 2005). Brno Československá napoleonská společnost se sídlem v Brně 2006
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Historické zdroje nové právní úpravy insolvenčního řízení. In: Nové insolvenční právo. Ostrava, KEY Publishing 2006
- Schelle, K. – Schelleová, I.: Organizace soudnictví v letech 1848 – 1918. In: Stát a právo v letech 1848 – 1918 ve středoevropském kontextu (Sborník příspěvků z mezinárodní

konference konané v Bratislavě 1. – 2. června 2006). Bratislava (Slovensko), Bratislavská vysoká škola práva 2007

- Schelle, K. – Schelleová, I.: Organizace předlitavského soudnictví po rakousko-uherském vyrovnání. In: Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku (Sborník příspěvků k 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání). Ostrava, KEY Publishing 2007
- Schelleová, I.: Soudy a soudní právo. Zlín, Živa 1994
- Schelleová, I.: Vybrané problémy z teorie konkursního práva. Brno, Masarykova univerzita 1995
- Schelleová, I.: Konkursní a vyrovnací řízení. Brno, Iuridica Brunensia 1995
- Schelleová, I. a kol.: Úvod do civilního řízení. Praha, Eurolex Bohemia 2005
- Schelleová, I.: Organizace soudnictví, notářství a advokacie. Praha, Linde 1997
- Schelleová, I.: Český civilní proces. Praha, Linde 1997
- Schelleová, I.: Právní úprava konkursního řízení (Historie a současnost). Brno, Masarykova univerzita 1995
- Schelleová, I.: Významné brněnské osobnosti civilního práva meziválečného období a jejich přínos pro rozvoj právní vědy. In: Brno 1243 - 1993. Sborník příspěvků z konference Masarykovy univerzity Brněnská věda a umění meziválečného období (1918 - 1939) v evropském kontextu konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22. - 23. září 1993. Brno, Masarykova univerzita 1993
- Schelleová, I.: Vývoj konkursního práva. I. část, Obchodní právo, 2, 1993, č. 9
- Schelleová, I.: Vývoj konkursního práva. II. část, Obchodní právo, 2, 1993, č. 10
- Schelleová, I.: Život a dílo prof. JUDr. Františka Vážného. Právnícké sešity, č. 77, Brno, Masarykova univerzita 1994
- Schelleová, I.: Soudy a soudní právo, Živa v.o.s. se sídlem ve Zlíně 1994
- Schelleová, I.: Cesta k současné právní úpravě konkursního řízení, Všechno, 26, 1994, č. 3.
- Schelleová, I.: František Vážný, Právní praxe, 42, 1994, č. 9.
- Schelleová, I.: Kapitoly z historie konkursního práva, Všechno, 26, 1994, č. 10.
- Schelleová, I.: K problematice správního soudnictví. In: Současnost a perspektivy místní správy (Sborník příspěvků z konference). Brno, Masarykova univerzita 1996.
- Schelleová, I.: Tradice správního soudnictví, Právní praxe v podnikání, 5, 1996, č. 11.
- Schelleová, I.: Tradice obchodního soudnictví, Právní praxe v podnikání, 5, 1996, č. 12.

- Schelleová, I.: Z tradic správního soudnictví. In: Reforma veřejné správy (historie, současnost a perspektivy). Brno, Linie 2002
- Šolle, V.: Pracovní spory dělnictva v agendě živnostenského soudu v Praze. In: K vývoji právního postavení dělnické třídy za kapitalismu, Praha 1984
- Šolle, V.: Počátky buržoazního soudnictví v českých zemích, Sborník archivních prací 1-2, roč. XVIII, Praha 1968
- Štajgr, F.: Za akademikem Václavem Horou, Právník, 1959
- Ullmann, D.: Das österreichische Zivilprocessrecht, Praha 1887
- Vážný, F.: O ústrojí a příslušnosti soudů, Brno 1926
- Vážný, J.: K vymezení pojmu rozsudku, Časopis pro právní a státní vědu, 24, 1941
- Veselý, Fr. X.: Konsuláty. In: Všeobecný slovník právní, příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených, Praha 1896
- Veselý, Fr. X.: Soud patentní In: Všeobecný slovník právní, příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených, Praha 1896
- Veselý, Fr. X.: Dvůr soudní správní. In: Všeobecný slovník právní, příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených, Praha 1896

Kontaktní údaje na autora – email:

karel.schelle@schelle.cz